

Η Προσπάθεια της Τουρκίας να ελέγξει την Αραβική Άνοιξη και να αναδειχθεί η ηγέτιδα του Μουσουλμανικού κόσμου

Γεώργιος Οικονόμου

Τον Φεβρουάριο 2021, ένας τουρκικός τηλεοπτικός σταθμός εδημοσίευσε χάρτη ο οποίος εκπονήθηκε το 2009, όπου αποτυπώνεται ο σχεδιασμός της Τουρκίας για την έκταση της γεωπολιτικής της επιρροής το 2050.

Σύμφωνα με τον χάρτη, η γεωπολιτική της επιρροή θα καλύπτει την νότιο Ευρώπη, τον Καύκασο, περιοχές της Ασίας, της Μέσης Ανατολής και της Βορείου Αφρικής (MENA: Middle East – North Africa).

Ο χάρτης εξυπηρετεί την διαρκή προπαγάνδα του Ερντογάν, ιδίως μεταξύ των Τούρκων που αγκαλιάζουν την ιδεολογία του νέο-οθωμανισμού. Ο χάρτης, συνδυαζόμενος με τις στρατιωτικές κινήσεις της Τουρκίας στις περιοχές που καλύπτει, εγείρει το ερώτημα για το πόσο ρεαλιστική και υλοποιήσιμη είναι η πρόβλεψη αυτή.

Ο χάρτης προνοεί ότι το 2050 η Τουρκία θα έχει αυξήσει την ισχύ της πολύ πέραν των σημερινών της συνόρων και θα δημιουργήσει μια νέα αυτοκρατορία παρόμοια σε μέγεθος με την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Θα είναι, όμως, άλλης μορφής. Θα είναι αυτοκρατορία επιρροής – όχι κατάκτησης αλλά θα προσομοιάζει με την φιλανδοποίηση των χωρών που θα επηρεάζει όπως η Αίγυπτος (μέσω των Αδελφών Μουσουλμάνων που έχουν το Αρχηγείο τους στην Τουρκία), η Λιβύη, όπου στηρίζει το καθεστώς με μισθοφόρους, όπλα και χρήματα, την Συρία όπου χρηματοδοτεί τους αντίπαλους του καθεστώτος Assad, την Κύπρο όπου στηρίζει το αποσχιστικό καθεστώς των Τουρκοκυπρίων, την Υεμένη, το Ιράκ, το Αζερμπαϊτζάν, όπου ήταν καθοριστική η στρατιωτική βοήθεια σε

έμψυχο και άψυχο υλικό στον πρόσφατο πόλεμο του Ναγκόρνο Καραμπάχ, στην Αλβανία όπου διατηρεί ναυτική βάση περικυκλώνοντας με τον τρόπο αυτό την Ελλάδα και υποκινώντας την χώρα να διεκδικεί Ελληνική υφαλοκρηπίδα, ακόμη δε και την Αλγερία όπου διατηρεί ερείσματα και της παρέχει βοήθεια κατά της Γαλλίας.

Επιπροσθέτως η Τουρκία προωθεί, σε πρώτο στάδιο, καλές και εποικοδομητικές σχέσεις με τα υπόλοιπα αραβικά κράτη με τα οποία τα τελευταία χρόνια είχε προστριβές πολιτικές, γεωπολιτικές και θρησκευτικές.

Στην κατηγορία αυτή ανήκουν τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, ακόμη και η Σαουδική Αραβία την οποία εξέθεσε τελευταίως ως δολοφόνο του Κασόγκι. Υποστηρίζει ουσιαστικά το παλαιστινιακό καθεστώς, γίνεται δε και προσπάθεια εξομάλυνσης των σχέσεων της με το Ισραήλ που όμως είναι απίθανο να ευδοκιμήσει.

Η προωθούμενη επέκταση της Τουρκικής επιρροής στις ανωτέρω περιοχές βασίζεται σε δύο παράλληλους παράγοντες. Ο πρώτος είναι η επιτυχής εργαλειοποίηση της οικονομικής δύναμης της Τουρκίας, της στρατιωτικής της δύναμης και της πολιτισμικής/θρησκευτικής ήπιας ισχύος που επηρεάζουν τα κράτη και τις κοινωνίες των χωρών που είναι στο στόχαστρο.

Ο δεύτερος παράγοντας είναι η φυσική φθορά των συστημάτων διακυβέρνησης των κρατών στα οποία στοχεύει και στα οποία, όπως αναμενόταν, υπήρχαν θέματα που με την πάροδο του χρόνου θα οδηγούσαν σε πολιτικές ανατροπές, ή ακόμη, και σε εμφύλιο πόλεμο.

Σχετικά με την πολιτισμική ήπια ισχύ της Τουρκίας, ο Ερντογάν εχρησιμοποίησε έξυπνα το Τουρκικό μοντέλο ως την μόνη χώρα που

κατάφερε «να παντρέψει» το Ισλάμ και την δημοκρατία υπό καθεστώς κοσμικό και να κερδίσει την στήριξη της νεότερης γενιάς του τεράστιου Μουσουλμανικού πληθυσμού από το Μαρόκο μέχρι την Μαλαισία. Αυτό ίσχυε κυρίως μετά την έκρηξη της Αραβικής Άνοιξης το 2010-2011.

Ένας από τους λόγους γιατί πολλοί Αιγύπτιοι επέλεξαν κυβέρνηση των Αδελφών Μουσουλμάνων, το 2012, ήταν η παραπλανητική προπαγάνδα που επαρουσίασε το Κόμμα της Ελευθερίας και Δικαιοσύνης της Μουσουλμανικής Αδελφότητας (FJP) στην Αίγυπτο, ως μια επέκταση του κόμματος AKP του Ερντογάν της Τουρκίας.

Το 2013 Ισλαμιστικές ομάδες, πιστές στο Ισλαμιστικό AKP του Ερντογάν, είχαν ήδη συμμετάσχει σε κυβερνήσεις σε πολλές Μουσουλμανικές χώρες. Παρ' όλα αυτά, σε λιγότερο από δύο χρόνια, το όνειρο του Ερντογάν να καθίσει στον θρόνο ενός αναπτυσσόμενου Ισλαμικού Χαλιφάτου εξανεμίσθηκε.

Η Μουσουλμανική Αδελφότητα στην Αίγυπτο έπεσε στα μέσα του 2013. Την ίδια περίοδο το αδελφό της κόμμα Al-Nahda της Τυνησίας αποσύρθηκε για να αποφύγει παρόμοια μοίρα.

Επίσης, οι αραβικές χώρες του Κόλπου, η Σαουδική Αραβία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, εβοήθησαν την Αίγυπτο στο πόλεμο της κατά των πολιτικών Ισλαμιστικών Ομάδων, σε όλα τα κράτη της MENA.

Συγχρόνως, το Τουρκικό μοντέλο ενός Ισλαμικού, δημοκρατικού, κοσμικού κράτους έχασε την αίγλη του στα μάτια των κατοίκων της Μέσης Ανατολής, όχι μόνο λόγω της χωρίς όρους υποστήριξης του Ερντογάν στο πολιτικό Ισλάμ, αλλά και επειδή εσυγκέντρωσε όλες τις εξουσίες στα

χέρια του, και αυτό επηρέασε αρνητικά την δημοκρατία και τις ελευθερίες και μετέτρεψε την Τουρκία σε ένα αυταρχικό κράτος.

Στο οικονομικό πεδίο, αναμενόταν ότι η Τουρκία το 2020 θα ήταν μεταξύ των δέκα πιο δυνατών οικονομικώς κρατών. Είμαστε ήδη στο 2021 και αυτό δεν έχει συμβεί. Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα δεδομένα της Διεθνούς Τράπεζας, η Τουρκία ήταν η 19^η μεγαλύτερη οικονομία στον κόσμο το 2019.

Το καλοκαίρι του 2020 η Τουρκική Λίρα υποτιμήθηκε έναντι του Δολλαρίου, αλλά ανέκαμψε στις αρχές του 2021. Σήμερα η Τουρκική Λίρα έχει καταρρακωθεί έναντι του Δολλαρίου και του Ευρώ και συνεχίζει ακάθεκτη την καθοδική της πορεία.

Σε αντίθεση, η οικονομική ανάπτυξη των χωρών τις οποίες η Τουρκία ήθελε να επηρεάσει, έχουν πιο υγιή οικονομία από την Τουρκία. π.χ. η Διεθνής Τράπεζα χρησιμοποιώντας τα ίδια κριτήρια τοποθετεί την Ρωσία 11^η και την Σαουδική Αραβία 18^η, και αυτά το 2019 – τώρα ασφαλώς η Τουρκία είναι σε πολύ χειρότερη θέση.

Επιπροσθέτως, η Τουρκία έχει, επί σκοπώ, εξαιρεθεί από όλους τους προσφάτως συσταθέντες οικονομικούς συνασπισμούς, όπως το Φόρουμ «Φιλίας» (Philia Forum) στο οποίο συμμετέχουν τρία Ευρωπαϊκά και τέσσερα αραβικά κράτη (Ελλάδα, Κύπρος, Αίγυπτος, Μπαχρέϊν, Γαλλία, Σαουδική Αραβία και Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα) επί σκοπώ την συνεργασία και την ενεργό συμβολή στην ειρήνη, στην σταθερότητα και στην ασφάλεια της ευρύτερης περιοχής. Κοινό χαρακτηριστικό, σύμφωνα με το κοινό ανακοινωθέν, είναι η αφοσίωση στο διεθνές δίκαιο, στον χάρτη του ΟΗΕ, στα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας και στην Σύμβαση του ΟΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας. Το Filia Forum έφερε κράτη της

Μεσογείου όπως η Ελλάδα, η Κύπρος και η Αίγυπτος, να συνεννοούνται με τα πιο ισχυρά κράτη του Αραβικού Κόλπου, της Σαουδικής Αραβίας και των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων. Σύμφωνα με τον σχεδιασμό της Τουρκίας, όλες αυτές οι χώρες «έπρεπε» να είναι υπό την επήρεια της.

Την ίδια περίοδο, (Ιανουάριος 2020) δημιουργείται το EastMed Gas Forum (EMGF ή EGF) από την Κύπρο, την Αίγυπτο, την Γαλλία, την Ελλάδα, το Ισραήλ, την Ιταλία, την Ιορδανία και την Παλαιστίνη. Η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα συμμετέχουν ως μόνιμοι παρατηρητές, η δε Γαλλία έγινε μόνιμο μέλος στις 9 Μαρτίου, 2021.

Η Τουρκία σπρώχνεται από τους περιφερειακούς αυτούς συνασπισμούς στον οικονομικό απομονωτισμό. Οι οικονομικές συμμαχίες με το Κατάρ ή το Ιράν δεν αντισταθμίζουν τις οικονομικές δυνατότητες των περιφερειακών συνασπισμών.

Αρκετά δημοσιεύματα διατείνονται ότι η επιτυχημένη στρατιωτική επέμβαση στο Αζερμπαϊτζάν, τον περασμένο χρόνο, έχει αυξήσει τις ευκαιρίες της Τουρκίας να αποκτήσει οικονομική επιρροή στην Κεντρική Ασία. Όμως, αυτό προϋποθέτει ένα συνεχή ανταγωνισμό με την Ρωσία και την Κίνα, τον οποίο η σκληρά δοκιμαζόμενη οικονομία της Τουρκίας δεν είναι έτοιμη να διαχειριστεί, τουλάχιστον επί του παρόντος.

Παρ' όλα αυτά, η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας αυξάνεται γρηγορότερα απ' ότι αναμενόταν. Σύμφωνα με τον Δείκτη του Global Firepower (GFP) η Τουρκία ήταν η πιο δυνατή στρατιωτική δύναμη στην Μέση Ανατολή το 2020 και διατηρεί τον δεύτερο μεγαλύτερο στρατό στο ΝΑΤΟ, μετά τις ΗΠΑ. Το Υπουργείο Άμυνας της Τουρκίας λειτουργεί στρατιωτικές βάσεις στην Μέση Ανατολή, τον Καύκασο, την Αφρική και την Ασία.

Παρά τα εσωτερικά και οικονομικά προβλήματα, ο στρατός της Τουρκίας δρέπει την μια επιτυχία μετά την άλλη από τότε που ο Hulusi Akab διορίστηκε Υπουργός Άμυνας το 2018. Σήμερα (2021) η Τουρκία είναι η 11^η στρατιωτική δύναμη παγκοσμίως (από 140 χώρες) ενώ η Ελλάδα κατατάσσεται 29^η.

Η Τουρκία εκμεταλλεύεται κάθε ευκαιρία για να εγκαταστήσει στρατιωτικές βάσεις στις αραβικές χώρες που είναι κουρασμένες από πολιτικές αναταραχές ή εμφυλίου πολέμους, μετά το άδοξο τέλος των επαναστάσεων της Αραβικής Άνοιξης, υπό το πρόσχημα της επαναφοράς της σταθερότητας στην περιοχή ή του πολέμου κατά της τρομοκρατίας.

Αυτή ήταν η περίπτωση των Τουρκικών επεμβάσεων στην Συρία, το Ιράκ, την Λιβύη και το Σουδάν. Σε άλλες περιοχές, η Τουρκία αναζωπύρωσε μισοξεχασμένες διαφορές για να επέμβει ο στρατός της, όπως στην ανατολική Μεσόγειο και την περιοχή του Ναγκόρνο Καραμπάχ, το 2020. Τώρα, η Τουρκία έχει δεκάδες χιλιάδες στρατιωτικό προσωπικό και στρατιωτικές βάσεις στην Βόρεια Συρία, στο Βόρειο Ιράκ, την Δυτική Λιβύη, το Αζερμπαϊτζάν, το Σουδάν, το Κατάρ και την Βόρειο Κύπρο η οποία κατελήφθη από την Τουρκία την δεκαετία του 1970.

Παρ' όλα αυτά, η Τουρκία δεν είναι εις θέσιν να ελέγξει, ούτε με ήπια ισχύ ούτε και στρατιωτικώς την μόνη χώρα μέσω της οποίας η Τουρκία μπορεί να υλοποιήσει τις προσδοκίες της με ορόσημο το 2050. Η χώρα αυτή είναι η Αίγυπτος. Στον σχεδιασμό της Τουρκίας υπάρχει το σενάριο ότι θα δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για πολιτικές ταραχές που θα επιτρέψουν στην Τουρκία να χρησιμοποιήσει τον στρατό της σε περιοχές της Αιγύπτου, υπό την κάλυψη της επαναφοράς του νόμου και της τάξεως.

Εφ' όσον δημιουργηθούν οι κατάλληλες προϋποθέσεις, η Τουρκία, σύμφωνα με τον μακροχρόνιο προγραμματισμό της θα ελέγχει την Διώρυγα του Σουέζ και την Ερυθρά Θάλασσα. Ως αποτέλεσμα, το Ισραήλ θα αναγκαστεί να συνεργασθεί με την Τουρκία. Μέσω δε της Ερυθράς Θάλασσας, η Τουρκία θα αυξήσει την ισχύ της στην Αραβική Χερσόνησο και θα ελέγχει τον πετρελαϊκό πλούτο των χωρών του Αραβικού Κόλπου μέχρι τα σύνορα με το Ιράν.

Σύμφωνα με το σενάριο αυτό, μέχρι τα μέσα του αιώνα, η επιρροή της Τουρκίας θα φθάνει βαθιά μέσα στην Ρωσία και τα Βαλκάνια και θα συγκρουστεί με την Πολωνία και την υπόλοιπη ανατολική Ευρώπη.

Συγχρόνως θα εξελιχθεί σε αξιόλογη Μεσογειακή δύναμη, έχοντας τον έλεγχο της διώρυγος του Σουέζ και προβάλλοντας την ισχύ της στον Περσικό Κόλπο. Η Τουρκία θα προκαλέσει ανησυχίες επίσης στους Πολωνούς, τους Ινδούς, το Ισραήλ και κυρίως τις Ηνωμένες Πολιτείες.

Δυστυχώς για την ίδια, η Τουρκία έχασε ήδη μια χρυσή ευκαιρία το 2011-2013, να υλοποιήσει το πρόγραμμα της με το να εκμεταλλεύεται την αδυναμία του καθεστώτος στην Αίγυπτο, μετά την Αραβική Άνοιξη. Όμως τρεις μη αναμενόμενες εξελίξεις δεν επέτρεψαν στην Τουρκία να επωφεληθεί της ευκαιρίας. Είναι οι ακόλουθες:

- (1) Η γρήγορη ανάκαμψη της Αιγύπτου μετά την σύγχυση που επικράτησε στην επανάσταση του 2011, χάριν των Αιγυπτιακών Ενόπλων Δυνάμεων οι οποίες έχουν καθεστώς αυτονομίας. Αυτό επέτρεψε στον στρατό να διατηρήσει την οικονομική και πολιτική ευημερία του κράτους κατά την μετά-επαναστατική πολιτική μετάβαση. Ο στρατός της Αιγύπτου και της Τουρκίας διαρκώς συναγωνίζονται για τις δύο ανώτερες θέσεις στο Global

Firepower Index των πιο ισχυρών στρατιωτικώς κρατών της Μέσης Ανατολής.

- (2) Η ανικανότητα της στην Αίγυπτο να ελέγξει την πολύ σοβαρή πολιτική διάσταση που οδηγούσε σε εμφύλιο. Ακόμη και κατά την διάρκεια των πιο ισχυρών φάσεων της μετα-επαναστατικής πολιτικής πόλωσης, όπου οι άλλες χώρες της Αραβικής Άνοιξης έπεσαν στην παγίδα του εμφυλίου, οι Αιγύπτιοι παρέμειναν ενωμένοι όσον αφορά την Αιγυπτιακή εθνική τους ταυτότητα, παρά τις μεγάλες δημογραφικές διαφορές.
- (3) Η απόρριψη από τους Αιγυπτίους της ιδεολογίας του Πολιτικού Ισλάμ και η ενεργός συμμετοχή του κόσμου στην εκδίωξη του καθεστώτος της Μουσουλμανικής Αδελφότητας από την εξουσία στα μέσα του 2013, οδήγησε στην συνέχεια στην απομάκρυνση της Τουρκικής επιρροής η οποία ήταν καταφανής στα μετα-επαναστατικά χρόνια.

Κατά την διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, οι χώρες του Αραβικού Κόλπου, η Σαουδική Αραβία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, τα οποία σύμφωνα με τον σχεδιασμό της Τουρκίας εμπίπτουν στην επιρροή της, ανέπτυξαν τις στρατιωτικές τους δυνάμεις σε πολύ υψηλά επίπεδα. Π.χ. τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα έχουν περιγραφεί από αξιόλογους αναλυτές ως «η Μικρή Σπάρτη» για την πολύ υψηλού επιπέδου τεχνολογία που εισήγαγαν τα τελευταία χρόνια. Ο στρατός των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων πολεμά τώρα κατά των Τούρκων στρατιωτικών στην Λιβύη, την Συρία, ακόμη και στην ανατολική Μεσόγειο.

Δεδομένων όλων των ανωτέρω γεγονότων, έχει καταντήσει σχεδόν αδύνατον για την Τουρκία να επέμβει στην Αίγυπτο ή στην Αραβική

Χερσόνησο, καθ' οδόν προς την Ευρώπη και την Ασία σύμφωνα με τον σχεδιασμό του 2009. Πολλά γεγονότα και εξελίξεις, εσουνέβησαν από τότε, που ήταν δύσκολο να προβλεφθούν.

Σύμφωνα δε με την πολιτική της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, όπως εδήλωσε προσφάτως ο Ύπατος Εκπρόσωπος Εξωτερικών Ζοζέπ Μπορέλ, η Τουρκία οφείλει να υπογράψει την Σύμβαση του ΟΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας, εφ' όσον παραμένει υπό ένταξη χώρα στην Ευρωπαϊκή Ένωση που αποτελεί κοινοτικό κεκτημένο καθώς την έχουν υπογράψει όλα τα κράτη – μέλη αλλά και η ίδια η Ευρωπαϊκή Ένωση ως διεθνής οργανισμός.

Επίσης ο κ. Μπορέλ, στηλίτευσε το παράνομο μνημόνιο που έχει υπογράψει η Τουρκία με την Λιβύη και αμφισβητεί το άρθρο 121 της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας, αλλά και απεμπόλησε το κυριαρχικό δικαίωμα των Ελληνικών νήσων σε ΑΟΖ.

Οι χώρες που σύμφωνα με τον χάρτη θα υπόκεινται στην επιρροή της Τουρκίας το 2050, είναι σήμερα, το 2021, οι πολιτικοί, οικονομικοί και στρατιωτικοί αντίπαλοι της Τουρκίας. Επομένως η μόνη ευκαιρία που απέμεινε στην Τουρκία για να έχει επιρροή στην περιοχή, είναι μέσω της ήπιας διπλωματίας, της κύρωσης της Σύμβασης του Δικαίου της Θάλασσας (UNCLOS), και της συνεργασίας και των καλών σχέσεων γειτονίας με τις χώρες της MENA και τις νότιας Ευρώπης. Και όχι μέσω παράνομων στρατιωτικών παρεμβολών εκμεταλλευόμενη τις πολιτικές αδυναμίες και τις αδυναμίες που παρουσιάζει η ασφάλεια των άλλων κρατών.